

9. Сулима В. Євангельські архетипи «Марії» Уласа Самчука. *Урок української*. 2002. № 2. С. 48–51.
10. Шаров С., Шарова Т. Використання електронного засобу навчального призначення зі спецкурсу «Кость Гордієнко: художній і культурний феномен ХХ століття». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9(1). С. 116–121.
11. Шарова Т.М. Фахова підготовка майбутніх вчителів української мови і літератури засобами масових онлайн-курсів на платформі Edera. *Тренди в освіті: матеріали Міжнародного наук.-метод. семінару (21 березня 2019 р., м. Гомель)*. 2019. С. 81–86.
12. Шарова Т., Землянська А., Шаров С. Аналіз навчального плану бакалавра спеціальності 014.01 Середня освіта. Українська мова і література. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. 2019. № 8(76). С. 119–122.

Овсієнко Л.О.

*кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри німецької філології
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького*

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

У статті розглядаються особливості реалізації фразеологічних одиниць на позначення рис характеру людини у структурі німецькомовного художнього тексту, описуються особливості значення фразеологічних одиниць у різних конструкціях

Ключові слова: *фразеологізм, характер людини, текст, семантична структура*

Ovsiienko L. Phraseologisms defining the traits of human character in german-speaking artistic text. The article examines the peculiarities of the implementation of phraseological units to denote human character traits

in the structure of a German-language literary text, describes the peculiarities of the meaning of phraseological units in various constructions

Key words: *phraseology, human character, text, semantic structure*

За останні роки жодна галузь лінгвістичної науки не привертала до себе такої уваги відомих мовознавців, як фразеологія – порівняно молода лінгвістична дисципліна, основні поняття, обсяг проблематики та об'єкт вивчення якої ще остаточно не визначені.

Фразеологічні одиниці характеризуються великою семантичною, структурною і функціональною різноманітністю. Така специфіка об'єкта дослідження викликає труднощі у визначенні місця фразеології серед інших лінгвістичних дисциплін. Ось чому саме від з'ясування таких питань, як зміст фразеологічних одиниць, визначення їх найхарактерніших диференційних ознак, уживання їх в усному мовленні, актуальними є вивчення фразеології загалом, а також окремих її аспектів.

Фразеологічні одиниці німецької мови – об'єкт посиленої уваги низки мовознавців, таких як М. Д. Літвінова, Г. П. Лопушанська, К. І. Мізін, Ю. А. Фірсова, В. І. Гавриць, О. П. Пророченко, Я. А. Баран та ін. Аналіз компонентів фразеологічних одиниць із загальним значенням порівняння дозволяє глибше розглядати їх структурно-семантичні якості і встановлювати їх структурно- семантичні моделі.

Фразеологія, як одна з молодих галузей мовознавства привертає до себе дедалі більшу увагу дослідників. За останні роки у вітчизняній та зарубіжній лінгвістичній науці натрапляємо на низку праць, у яких розглядається широке коло питань німецької фразеології [3; 8, с. 23].

Фразеологія (від гр. *phrasis* – «вислів», *logos* – «вчення») – розділ мовознавства, який вивчає стійкі сполучення в мові. Фразеологією називається також сукупність стійких сполучень у мові в цілому, у творах того або іншого письменника, у контексті окремого художнього твору тощо.

Слово «*фразеологія*» у сучасній науці про мову вживається у трьох значеннях:

1) розділ мовознавства, що вивчає фразеологічну систему мови у її сучасному функціонуванні і з погляду історичного розвитку;

2) сукупність характерних засобів вираження думки, притаманних певній соціальній групі, окремому авторові, літературно-публіцистичному напрямові, діалекту чи групі говорів;

3) сукупність фразеологізмів тієї чи іншої мови [8, с. 24].

До завдань фразеології як лінгвістичної дисципліни входить всебічне вивчення фразеологічного фонду тієї або іншої мови. Важливими аспектами дослідження цієї науки є: стійкість фразеологічних одиниць, системність фразеології й семантична структура фразеологічних одиниць, їхнє походження й основні функції. Особливо складною галуззю фразеології є переклад фразеологічних одиниць, що вимагає чималого досвіду в сфері дослідження цієї дисципліни.

Трактування терміну «характер людини» у словниках також не дає чіткого визначення цього поняття. Так, «Великий тлумачний словник сучасної української мови» визначає характер як:

1. Сукупність стійких психічних властивостей людини, її особистих рис, що виявляються у поведінці і діяльності людини.

2. Загальна позитивна або негативна оцінка індивідуальних особливостей людини.

3. Людина як носій певної сукупності стійких психічних властивостей [10, с. 345].

У «Словнику іншомовних слів» до даного поняття відносять «сукупність психічних особливостей певної людини, які проявляються в її діях, поведінці» (СІС, с. 314).

Характер – це сукупність відносно стійких індивідуальних ознак особистості, які проявляються в її діяльності та спілкуванні, зумовлюючи типові для неї способи і форми поведінки [9, с. 287].

Фразеологічні одиниці, які відносяться до цієї тематичної групи, складають досить численну, часто вживану і типову для обох мов серію фразеологізмів, вони відзначаються розвинутою системою значень, образів і засобів вираження.

За останні роки проблема характеру людини викликає особливу увагу вчених і є предметом дослідження не тільки філософії чи психології, а й лінгвістики. Інтерес дослідників обґрунтований, оскільки кожній людині властиві істотні особливості, які впливають на її діяльність та поведінку. Про одних говорять, що вони працьовиті,

дисципліновані, сором'язливі, чесні, сміливі, товариські, а про інших – лінькуваті, хвалькуваті, неорганізовані, честолюбні, самовпевнені, нечесні, егоїсти, боягузи тощо. Ці риси виявляються в людей настільки виразно й постійно, що створюють типовий вид особистості, індивідуальний стиль її соціальної поведінки. Такі психологічні особливості називаються рисами характеру людини [6].

Вербалізація особливостей характеру людини і механізми його лінгвістичного забезпечення завжди були предметом наукових пошуків. До мовних одиниць, які покликані виражати риси характеру людини, передусім належать ФО. Фразеологізми виникають у мові не для того, щоб називати які-небудь предмети чи явища, що з'явилися, а для того, щоб через образну уяву характеризувати вже назване словом поняття [4].

У німецькій мові переважною більшістю виступають субстантивовані фразеологізми на позначення характеру людини. Субстантивними називаються фраземи з узагальнено-предметною семантикою, об'єктивованою в граматичних категоріях роду, числа й відмінка. У реченні субстантивні фраземи виконують синтаксичні функції підмета, іменної частини складеного присудка або додатка [1, с. 46].

Субстантивні фразеологічні одиниці в роботі представлені такими конструкціями: ад'єктивно-субстантивні та субстантивно-субстантивні.

1. Фразеологічна модель «прикметник + іменник». Наприклад: *ein leibhaftiger Teufel, ein wahrer Teufel, der reine Teufel* – чорт, а не людина (про жорстоку, підступну людину) (НУФС, Т2, с. 243).

2. Фразеологічна модель «іменник + іменник у родовому відмінку». Наприклад: *Kalb Moses* – дурна людина (D, с. 391).

3. Фразеологічна модель «іменник + іменник». У німецькій мові всі фразеологічні одиниці, які мають структуру «іменник + іменник», містять компонент власної назви. Наприклад: *Hans Quast* – дурень, *Lieschen Müller* – жінка з посередніми розумовими здібностями без особливих претензій (D, с. 485).

У німецькій мові є фразеологічні одиниці з константною залежністю компонентів, тобто звороти з компонентами, які неможливо замінити. Наприклад: *eine Berliner Pflanze, eine Tochter Evas, Herr Tunichtgut, Stuck Malheur, ein Engel in Menschengestalt* (DO) та ін. Серед субстантивних фразеологізмів на позначення рис

характеру людини є також і фразеологічні одиниці із константно-варіативною залежністю компонентів, тобто звороти, які допускають варіантність компонентів за умов обов'язкового збереження однієї лексеми, яка не має варіанта. Така лексема називається лексичним інваріантом [5, с. 91].

Типами повного переосмислення німецьких фразеологізмів на позначення рис характеру людини є метафоричне та метонімічне переосмислення. Метафора – це семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного референта на інший на основі тієї чи іншої подібності останніх при відображенні у свідомості мовця [7, с. 23-29].

Процес метафоризації відбувається наступним чином:

1. Перенесення з явищ природи на людину: *ein stilles Wasser* – тишко, тихоня (НУФС, Т2 302), *ein Fels in der Brandung* – непохитна людина (НУФС, Т1, с. 215).
2. Перенесення з істоти на особу: *eine wilde Hummel* – жвава дівчина (НУФС, Т1 668), *ein kalter Fisch* – неспівчутлива людина (D, с. 226).
3. Перенесення з особи на предмет: *trube Tasse* – нудна, дурна людина (D, с. 759), *tote Hose* – нудна людина (D, с. 778), *ein wandelndes (lebendes) Lexikon* – ходяча енциклопедія (НУФС, Т2, с. 23), *ein fauler Sack* – ледар, валяка, нероба (НУФС, Т2, с. 148).
4. Перенесення з особи на істоту: *ein dummes (albernes) Huhn* – дурна; дурень [3], *faule Krote* – ледарка, нероба [3], *ein lockerer Zeisig* – легковажна людина (НУФС, Т2, с. 339), *ein frecher Dachs* – нахаба (НУФС, Т1, с. 136), *gemeiner Ohrwurm* – підлабузник (НУФС, Т2, с. 92).
5. Перенесення з надприродних істот на особу: *ein leibhafter Teufel* – чорт, а не людина (про жорстоку, підступну людину) (НУФС, Т2, с. 243), *ein kleiner (lustiger) Kobold* – непосида, вертун (НУФС, Т1, с. 392).
6. Перенесення з міфічної особи на особу: *der treue Eckart* – вірний Еккарт – герой німецької міфології, ім'я якого стало символом вірності, непідкупності (НУФС, Т2, с. 162).
7. Перенесення з біблійної особи на особу: *unglaubiger Thomas* – Хома невірний (НУФС, Т2, с.247).

Отже, на природу походження фразеологізмів на позначення людського характеру впливає безпосередньо соціальний, культурний та історичний контекст німецькомовного суспільства. Зважаючи на це,

фразеологізми можуть мати різне емотивне забарвлення в різні періоди часу та в різних соціальних прошарках. При становленні семантичних властивостей ФО значну увагу також звертаємо на первинний та вторинний фразотвір. А саме лексико-граматичні зв'язки формуються у взаємодії лексико-семантичних, синтаксичних, морфологічних чинників, що і зумовлюють загальну стабілізацію висловлення.

Література

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології : [монографія] / Микола Федорович Алефіренко. Харків : Вища школа, 1987. 135 с.
2. Алефиренко Н.Ф. Теория языка. Вводный курс : [учеб. пособ. для студ. филол. спец. высш. учеб. заведений]. [5-изд., стер.]. М. : Издательский центр «Академия», 2012. 384 с.
3. Баран Я.А. та ін. Фразеологія: знакові величини: [навч. посібн.]. Вінниця : Нова Книга, 2008. 256 с.
4. Гамзюк М.В. Вираження емотивної тривалості фразеологічними одиницями сучасної німецької мови. *Messenger of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*. 2015. Т. 18. № 2. С. 14–22.
5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В Кунин. Москва : Высшая школа, 1996. 381 с.
6. Роль темпераменту в діяльності людини. URL: <https://lektsii.org/3-15472.html>.
7. Тараненко А.А. Языковая семантика в ее динамических аспектах. Киев : Наукова думка, 1989. 256 с.
8. Ужченко В.Д. Внутрішня форма фразеологізму в зв'язку з внутрішньою формою слова. *Мовознавство*. 1993. № 3. С. 23–29.
9. Agricola E. Einführung in die Probleme der Redewendungen // Wörter und Wendungen. Wörterbuch zum deutschen Sprachgebrauch. [hrsg. von H. Gömer und R. Küfner.]. Leipzig : VEB, Bibliographisches Institut, 1962. 818 s.

Список джерел фактичного матеріалу

10. ВТССУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови : / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

11. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / [укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. Київ : Радянська школа, 1981. Т. I. А–К. 416 с.
12. НУФС: Німецько-український фразеологічний словник : у 2-х т. / [укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. Київ: Радянська школа, 1981. Т. II. L–Z. 382 с.
13. СІС: Словник іншомовних слів: / [за ред. чл. – кор. АН УРСР О. С. Мельничука]. Київ : головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1977. 776 с.
14. D: Duden. Redewendungen. Mannheim : Dudenverlag, 2002. Bd.11. 995 s.
15. DO: Duden Online. URL: <https://www.duden.de/>.

Скрипець М.О.

учениця 10 класу

НВК №16 Мелітопольської міської ради

Запорізької області

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук

доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

ЖАНРОВА ЕКЛЕКТИКА РОМАНУ ДЕНА БРАУНА «ЯНГОЛИ І ДЕМОНИ»

Анотація. Статтю присвячено жанровим особливостям роману американського автора бестселерів. Визначено, що вплив постмодерністської естетики позначився на жанровій системі сучасної масової літератури. Роман «Янголи і демони» було розглянуто з позиції наявності в ньому елементів класичного (інтелектуального) детективу, трилера та арт-детективу. Зроблено висновок, що жанрова еkleктика творів митця є свідченням культурних змін у сучасному соціумі та наслідком глобалізаційних процесів, що вплинули на стирання меж між історичними епохами,